

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-4.12>

Тетяна ІВАЦКО

аспірантка спеціальності «Публічне управління та адміністрування», Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти»

elfxf2002@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9736-4852

МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ: ПРАКТИКА ТА МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. Мета статті полягає в аналізі наявних аспектів проблем підготовки фахівців з медіації в умовах магістратури «Публічне управління та адміністрування», які мають успішно вирішити суперечки між сторонами якнайшвидше і з найменшими витратами для сторін. Ефективною альтернативою є застосування різних моделей медіації посередництва. У статті проведено теоретико-методологічне дослідження підходів до класифікацій моделей медіації; показано яким чином у рамках однієї процедури можна виокремити різні моделі, застосування яких залежить від таких елементів, як: характер спору, очікування сторін, стиль провадження процедури вибраним медіатором; з'ясовано передбачення спеціально підготовлених фахівців-медіаторів в умовах магістратури «Публічне управління та адміністрування». Протрактовано професійні уміння та навички, що необхідні для сучасного медіатора, які мають забезпечити рівень учасників переговорного процесу. Історія вивчення формування основних моделей медіації показала, що вони були сформовані на теренах Північної Америки, Австралії та країн Європейського Союзу. Тому постала проблема дослідження історії створення інституту медіації з метою визначення підходів до впровадження сучасних моделей медіації. Окремо дослідили підходи до моделей майбутніх медіаторів, яку оцінили студенти магістратури «Публічне управління та адміністрування», та як підсумок запропонували теоретичну модель сучасного медіатора – публічного фахівця.

Досвід підготовки публічних фахівців в умовах магістратури дав можливість з'ясувати, що ідея наявності різновидів медіації (так званих моделей або типів) була прийнята світовим співтовариством. Дослідили практичні уміння медіатора та навички щодо пристосування моделі медіації до потреб і очікувань сторін. Дійшли висновку, що моделі медіації варто розглядати як певну основу для виявлення та застосування на практиці різних медіаційних технологій, що дасть змогу сторонам конфлікту досягнути порозуміння, знайти оптимальне рішення переговорів. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше досліджено застосування різних моделей медіації як ефективну альтернативу державній судовій системі. Узагальнені теоретичні результати наукових досліджень та законодавчі документи дозволили представити теоретичну модель медіатора публічного фахівця, яка розглядається як єдність та взаємозв'язок таких складників, як: характер вирішення спору; уміння запропонувати рішення сторонам як організатора; готовність медіатора до підготовки клієнтів у відчутті проведення процедури медіації.

Ключові слова: магістратура, медіація, медіатор, модель медіації, процедура медіації, спор, переговори, публічне управління та адміністрування.

Tetiana IVATSKO

Postgraduate Student of the specialty “Public management and administration”, Public Higher Educational Establishment “Vinnytsia Academy of Continuing Education”

elfxf2002@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9736-4852

MEDIATION MODELS: PRACTICE AND IMPLEMENTATION MECHANISMS

Abstract. The purpose of the article is to analyze the existing aspects of the problems of training mediation specialists in the conditions of the “public management and administration” master’s degree, which should successfully resolve disputes between the parties as quickly as possible and with the least costs for the parties. An effective alternative is the use of various models of mediation. The article conducts a theoretical and methodological study of approaches to the classification of mediation models; it is shown how different models can be distinguished within the framework of one procedure, the application of which depends on such elements as: the nature of the dispute, the expectations of the parties, the style of conducting the procedure by the chosen mediator; the prediction of specially trained specialists of mediators in the conditions of the “public management and administration” master’s degree was clarified. The professional skills and abilities necessary for a modern mediator, which should ensure the level of participants in the negotiated process, are discussed. The history of studying the formation of the main mediation models showed that they were formed on the territory of North America, Australia and the countries of the European Union. Therefore, the problem

arose of researching the history of the establishment of the mediation institute in order to determine approaches to the implementation of modern mediation models. The approaches to the models of future mediators, which were evaluated by students of the master's degree in "public management and administration", were separately investigated, and as a result, a theoretical model of a modern mediator of a public specialist was proposed. The experience of training public specialists in the conditions of the master's degree provided an opportunity to find out that the idea of the existence of varieties of mediation (so-called models or types) was accepted by the world community. The mediator's practical skills and skills in adapting the mediation model to the needs and expectations of the parties were studied. They came to the opinion that the mediation models should be considered as a certain basis for the identification and practical application of various mediation technologies, which will enable the parties to the conflict to reach an understanding and find the optimal negotiation solution. The scientific novelty of the work lies in the fact that for the first time the application of various models of mediation as an effective alternative to the state court system has been investigated. The generalized theoretical results of scientific research and legislative documents made it possible to present a theoretical model of a mediator of a public specialist, which is considered as the unity and interrelationship of such components as: nature of dispute resolution; the ability to propose a solution to the parties as an organizer; readiness of the mediator to prepare clients in the perception of conducting the mediation procedure.

Key words: magistracy, mediation, mediator, mediation model, mediation procedure, dispute, negotiations, public management and administration.

Постановка проблеми. Результати впровадження реформи в державному управлінні показали, що у сучасних умовах актуально передбачити розвиток професійних компетентностей публічних службовців, які мають забезпечити рівень учасників переговорного процесу, зокрема і спеціально підготовлених фахівців-медіаторів.

Досвід підготовки публічних фахівців в умовах магістратури дав можливість з'ясувати, що ідея наявності різновидів медіації (так званих моделей або типів) була прийнята світовим співтовариством. Історія вивчення сформування основних моделей медіації показала, що вони були сформовані на теренах Північної Америки, Австралії та країн Європейського Союзу [2].

Тому постала проблема дослідження історії створення інституту медіації з метою визначення підходів до створення сучасних моделей медіації.

Встановили, що в них можна прослідкувати вплив домінантної на Заході культури індивідуалізму, котра робить акцент на визначену мету, якою є вирішення конкретного спору та взяття до уваги інтересів сторін. У загально застосовуваних моделях медіації простежується вплив культури, релігії і філософії країн Сходу [2, с. 39]. Практика і досвід показали, що часто використовується в медіації споглядання, медитація та інші техніки, що підкреслюють гармонію і тяжіють до творення суспільного порядку. Прикладом такої медіації є *mindfull mediation* (уважне посередництво), що використовує техніки медитації в медіації. Медитація дає медіаторам більшу можливість концентрації

на проблемах інших людей, а також допомагає відмежуватися від думок про власні проблеми, що часто заважає у разі здійснення медіації. Вивчення і класифікація моделей медіації має велике практичне й теоретичне значення як для медіаторів, так і для сторін, які братимуть участь у медіації. Це дасть змогу виявити найбільш прийнятні сфери застосування моделі медіації, а медіатор матиме змогу побудувати діяльність так, щоб отримати позитивний результат роботи, а сторони зможуть спроектувати собі перебіг примирювальної процедури та її результат [1; 3; 6].

Аналіз джерел та останніх досліджень свідчить про зростання інтересу до процедури медіації як альтернативного способу вирішення спорів. Дослідженню різних аспектів медіації присвячені праці відомих українських і зарубіжних науковців, зокрема: О. Аллахвердової, А. Біцай, Н. Бондаренко-Зелінської, А. Гайдука, Н. Грень, Н. Давиденко, Г. Добриніної, Г. Єрьоменко, В. Жмудь, С. Калашнікової, Т. Кисельової, З. Красіловської, Н. Крестовської, Н. Мазаракі, О. Можайкіної, О. Носиревої, М. Поліщука, О. Спектор, Т. Шинкар, І. Ясиновського та інших [4; 7; 8].

Н. Мазаракі зазначає, що «універсальність та гнучкість процедури медіації, що також сприймається як перевага такого методу вирішення спорів, зумовлює широкий вибір підходів, моделей, побудови медіаційної процедури, ролі медіатора тощо» [3]. О. Кармаза, вказує, що «... залучення коштів із державного чи місцевих бюджетів розширить повноваження нотаріусів, а домовленості, досягнуті в процесі медіації, будуть дотримуватися» [4].

Т. Подковенко відзначає, що ще у 1980-х роках у США було порушене питання щодо виокремлення видів медіації, характеристики різних моделей проведення медіацій [6, с. 36–40].

Дослідники стверджують, що результатом багаторічних дискусій стало твердження, що, незважаючи на безліч спільних рис різноманітних видів медіації, можна виділити її окремі моделі. Ця класифікація виокремлює моделі медіації з урахуванням таких елементів, як: особа медіатора, характер, вид спору, а також очікування сторін [5, с. 348–354]. Відповідно до змісту медіації роль медіатора, тобто неупередженої та нейтральної третьої сторони, полягає насамперед у наданні сторонам допомоги у: спілкуванні, визначенні кола їхніх інтересів та сприянні у досягненні взаємоприйняттого рішення. Крім того, вирішальне значення мають інструменти та прийоми, а також стиль, якому надає перевагу медіатор. Взавши до уваги ці фактори, доктрина розрізняє багато видів медіації, але залишає цей каталог відкритим [2].

Варто погодитися з А. Біцай, котра під терміном «модель медіації» розуміє абстрактну теоретичну конструкцію, яка відображає процедурні особливості проведення медіації (добровільність чи обов'язковість), рівень інтеграції у судову систему держави, типу переговорів між сторонами, які конфліктують, у поєднанні з медіативною технікою медіатора та обсягу компетенції медіатора під час проведення процедури з урегулювання конфлікту [6]. Зазначений підхід враховує наявні критерії

для виокремлення тих чи інших моделей медіації.

Мета статті – розкрити сутність інституту медіації та дослідити механізми впровадження моделей медіації публічних фахівців.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано теоретичні методи, такі як: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних та історичних даних.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на значний інтерес до медіації як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, нині немає єдиної чітко визначеної класифікації моделей медіації. Тому варто розглянути історичний розвиток поняття «медіація», встановити еволюцію її розвитку та обґрунтувати власне бачення щодо визначеної класифікації моделей медіації для публічних службовців (табл. 1).

Така позиція України, на нашу думку, ще більше стимулює та сприяє подальшому розвитку медіації у нашій державі через уже законодавче закріплення процедури медіації. Після багатьох років застосування медіації у системі common law (загальне право), а також у системі континентального права розпочалася дискусія про те, чи медіація є процедурою з чіткими принципами, чи, як неформальна процедура, може набувати відмінних форм, верифікованих залежно від елементів, наприклад культурних, які виникають зі специфіки вирішення спорів на певній території, або від різновиду самого спору [3; 6].

Таблиця 1

Еволюція поняття «медіація»

Історичні періоди	Технології вирішення конфліктів
Стародавній період	Історія вирішення конфліктів здійснюється в таких формах: а) насильницькій (конфлікт розвивається на користь найсильнішого); б) судовій (введення грошових санкцій за правопорушення).
XV–XVI ст.	Інститут медіації для України є прийнятним та давно застосовується, поширеною формою розв'язання конфліктів є коло.
II половина XX ст.	Альтернативне вирішення спорів (конкретно США): 1. Повернення до неформальних альтернатив. 2. Вирішення спорів шляхом відкритих дверей (особа спочатку отримує консультації, а потім звертається до суду).
На початку XXI ст.	2000–2020 встановлено, що, окрім застосування медіації у міжнародних спорах, Державичлени можуть застосовувати ці положення також у внутрішніх медіаційних процесах [4].
2019 рік	Починає створюватися законодавча база. Одним законодавчим документом стало підписання 7 серпня 2019 р. у Сінгапурі Конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про міжнародні угоди за результатами медіації» (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation), відому як Сінгапурська конвенція про медіацію, яка набула чинності 12 вересня 2020 р.
Підсумок: Україна стала однією із 46 країн, що підписали Сінгапурську конвенцію.	

Встановили, що у різних країнах процедура медіації розуміється і проводиться по-різному. Залежно від інтеграції у судову систему держави розрізняють присудову та позасудову моделі медіації. Присудова медіація (court-related) – це самостійна модель медіації, яка інтегрована у судову систему держави. У наукових джерелах, залежно від ролі судді у процедурі медіації, трапляється кілька підходів до розуміння присудової медіації [5; 10].

Дослідники зазначили, що відповідно до першого підходу суддя безпосередньо повинен проводити процедуру посередництва за умов, передбачених процесуальним законодавством. Тобто досить, щоб суддя лише ініціював медіацію, а його безпосередня участь не є обов'язковою [6, с. 36–37].

У сучасній світовій практиці склалося декілька варіантів реалізації присудової медіації. Зокрема, можна виокремити такі підходи:

1) залучення для проведення медіації спеціалізованих організацій або приватно практикуючих медіаторів («приватна медіація в рамках судового процесу»);

2) проведення медіації у суді співробітниками суду, в тому числі судьями («медіація інкорпорована у судовий процес»);

3) проведення медіації безпосередньо суддею, який розглядає справу (інтеграція медіативної технології у судовий процес) [7].

Судова медіація є двох видів: обов'язкова і добровільна. За обов'язкової медіації суддя своїм рішенням призупиняє слухання по справі і дає сторонам час на звернення до медіатора. За такої моделі медіації сторони зобов'язані спробувати домовитися щодо вирішення правового конфлікту, взяти участь у медіативному процесі, хоча неможливо передбачити результат. Добровільна судова медіація передбачає право вибору сторін щодо вирішення їхнього конфлікту, суддя лише рекомендує звернутися до медіатора, а сторони приймають остаточне рішення [8]. Позасудова медіація передбачає такий порядок вирішення спору між сторонами, який проводить незалежна, третя сторона (зовнішній медіатор), який у досудовому порядку намагається допомогти сторонам досягти згоди [9].

Така процедура дає змогу сторонам, що конфліктують, не тільки зберегти значний обсяг власних повноважень у процесі проведення переговорів, а й одночасно високі шанси на сприятливе вирішення конфлікту. Медіаторами

під час позасудової медіації є особи, які пройшли навчання з основ медіації та отримали відповідний сертифікат про право займатися медіацією.

З урахуванням взаємодії між розглядом конфлікту у судовому порядку і медіації науковці виокремлюють три типи медіації:

1) приватна медіація, яка повністю незалежна від судових розглядів і часто проводиться без подальшого розгляду спору у судовому порядку;

2) медіація, пов'язана з участю органу судової влади, яка ініціюється судом, але подальше її проведення проводиться без подальшої участі суду;

3) судова медіація, яка більш суттєво пов'язана із судом як з місцем проведення такої процедури і персоналом, який її проводить. Проте навіть у судовій медіації не бере участь суддя, який здійснює повноваження щодо конкретної справи, за суттю якої проводиться процедура медіації [4; 10].

І. Шамір виокремлює такі моделі здійснення процедури медіації: а) модель спільного посередництва; б) модель одного медіатора; в) модель комісії медіаторів [12].

У майбутньому ми запланували здійснити завдання емпіричного дослідження щодо вивчення думки сучасної моделі медіації здобувачами вищої освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

За основу дослідження взяли передбачення науковців Річарда Фолкнера, Корбет Хейзелгров-Спаріна і Дж. Томас, які виокремлюють 4 основні моделі залежності від ролі медіатора у процедурі медіації:

1) «модель рятувальника», де в ролі медіатора є особа, яка, як правило, не має спеціальних професійних знань і навичок у предметах спорів і намагається утримати клієнтів за будь-яку ціну від звернення до органів судової влади. Такі моделі ефективні для вирішення дрібних спорів і конфліктів;

2) модель, у якій медіатор відіграє роль посередника, який є третьою стороною у спорі. Медіатор у такому разі розробляє рішення спору і пропонує його сторонам. Такий підхід до проведення процедури медіації часто створює проблеми у сприйнятті сторонами нейтралітету, вони вже не відчують його повністю;

3) модель, яка передбачає, що медіатор доволі сильно маніпулює сторонами і може навіть вдаватися до обману однієї зі сторін для

того, щоб досягти врегулювання спору, а також її заплутування або залякування. Така форма медіації є однією з найстаріших;

4) модель, у якій медіатор виступає як організатор вирішення спору (найбільш сучасна модель медіації) [11].

У процесі дослідження використали методи та принципи емпіричного та теоретичного рівнів. Ми розробили та передбачили твердження для моделі майбутніх медіаторів, яку мали оцінити студенти магістратури «публічне управління та адміністрування» та як підсумок

Таблиця 2

Самооцінка професійних умінь та навичок сучасного медіатора

Твердження	Бали				
	1	2	3	4	5
Професійні уміння та навички (модель «рятувальника»)					
1. Моделювання шляху успіху				50	
2. Уміння створювати позитивний образ майбутнього рішення					50
3. Надихання клієнтів	20				
4. Готовність медіатора до різних змін рішення		20			
5. Сприйняття кожної мети як виклику	10				
6. Спрямованість медіаторів на прийняття рішень клієнтів			40		
7. Надання клієнтам можливості прийняти рішення			20		
8. Уміння підбадьорювати клієнтів					10
Висновки: найбільша кількість осіб відзначили 1 (50 осіб) та 2 (50 осіб) твердження					
Професійні уміння та навички (модель «посередника»)					
1. Розроблення рішення спору	20				
2. Уміння запропонувати рішення сторонам			30		
3. Уміння уникати проблем у сприйнятті нейтралітету		20			
4. Готовність медіатора до підготовки клієнтів у відчутті проведення процедури медіації					40
5. Сприйняття кожного кроку як нейтралітету медіатора				50	
6. Спрямованість медіаторів на роль посередника					70
7. Надання клієнтам можливості прийняти рішення	10				
8. Уміння підбадьорювати клієнтів					30
Висновки: найбільша кількість осіб відзначили 6 (70 осіб) та 5 (50 осіб) твердження					
Професійні уміння та навички (модель «маніпулятора»)					
1. Моделювання шляху «успіху» обману					
2. Уміння вдаватися до обману однією зі сторін					
3. Надихання клієнтів маніпуляцією	220				
4. Готовність медіатора вдаватися до обману клієнтів					
5. Уміння медіатора заплутувати та залякувати клієнтів					
6. Спрямованість медіаторів на прийняття обманих рішень однією зі сторін					
7. Ненадання клієнтам можливості прийняти рішення					
8. Уміння залякувати клієнтів					
Висновки: найбільша кількість відзначила тільки 3 твердження (усі 220 осіб)					
Професійні уміння та навички (сучасна модель медіації)					
1. Розроблення алгоритму рішення спору	30				
2. Уміння запропонувати рішення сторонам як організатора					30
3. Уміння уникати проблем у сприйнятті негативного рішення клієнтами		30			
4. Готовність медіатора до підготовки клієнтів у відчутті проведення процедури медіації				30	
5. Сприйняття кожного кроку медіатора як організатора вирішення спорів			25		
6. Спрямованість медіаторів на роль клієнтів як послідовників		25			
7. Надання клієнтам можливості запропонувати прийняття рішення у спорах				25	
8. Уміння підбадьорювати клієнтів			25		
Висновки: найбільша кількість (220 осіб) відзначили всі 8 тверджень					

запропонувати модель сучасного медіатора публічного фахівця.

Кожний студент (усього брали участь 220) одержав завдання за темою «Самооцінка професійних умінь та навичок сучасного медіатора», яке закладалось в оцінці студентами згоди з кожним із тверджень за 5-бальною шкалою: 1 – майже ніколи, 2 – рідко, 3 – час від часу, 4 – часто, 5 – майже завжди. Потім ми прорахували суму балів для кожної моделі (див. табл. 2), які характеризували складники моделі медіатора. Зробили висновок щодо запропонованої моделі медіатора публічного фахівця.

Отже, ми мали можливість відзначити професійні вміння та навички, твердження яких, на нашу думку, мають стати підґрунтям сучасної моделі публічного фахівця, а саме:

1. Розроблення алгоритму вирішення спору.
2. Уміння запропонувати рішення сторонам як організатора; надихання клієнтів маніпуляцією; уміння уникати проблем у сприйнятті негативного рішення спорів клієнтами; спрямованість медіаторів на роль клієнтів як послідовників; вміння підбадьорювати клієнтів.
3. Готовність медіатора до підготовки клієнтів у відчутті проведення процедури медіації; сприй-

няття кожного кроку медіатора як організатора вирішення спорів; надання клієнтам можливості запропонувати прийняття рішення у спорах.

Висновки. Таким чином, у ході дослідження ми відзначили історію розвитку інституту медіації з метою визначення пріоритетних складників саме для сучасної моделі медіації публічних фахівців. Це дало нам можливість зазначити, що медіація є не простою процедурою, а спільним посередництвом, яке має певні переваги. Саме враховуючи вміння, бажання і можливість працювати разом, вони доповнюють один одного, мають можливість розподілити між собою завдання, виробити стратегію вирішення спору разом, а також порівняти своє сприйняття інформації, яку надали сторони. Дослідження підтвердило, що посередництво має певні переваги, але лише в тому разі, коли медіатори цього навчаються в магістратурі «Публічне управління та адміністрування» та забезпечують вміння працювати разом, знають, як працювати разом і хочуть працювати разом.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці ОПП підготовки медіаторів в умовах магістратури «Публічне управління та адміністрування».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біцай А.В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 85–89.
2. Шинкар Т.І. Зарубіжний досвід правового забезпечення медіації та можливість його використання в Україні. *Наше право*. 2016. № 2. С. 54–58.
3. Островська О.А., Фінько О.Л. Медіація як альтернативний спосіб урегулювання конфліктів та консалтингова послуга. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 34–38.
4. Офіційний сайт Національної асоціації медіаторів України. URL: <http://namu.com.ua/ua/> (дата звернення: 23.12.2019).
5. Антонюк О.А. Міжнародна публічна медіація: у пошуках максимальної ефективності. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 348–354.
6. Подковенко Т., Фігун Н. Інститут медіації у механізмі вирішення правових спорів: основні ідеї та принципи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 3 (11). С. 36–40.
7. Медіація: ефективне вирішення конфліктів. Вінницький окружний адміністративний суд : офіційний вебсайт. URL: <http://voas.gov.ua/work/med-ats-ya/med-ats-ya-efektivne-vir-shennyu-konfl-kt-v/> (дата звернення: 21.12.2019).
8. Притика Ю.Д. Зміст та класифікація принципів медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 86–92.
9. Грень Н.М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2016. 250 с.
10. Корінний С.О. Практика застосування медіації: європейський досвід та українські реалії. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 11–12 серп. 2017 р. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 62–68.
11. Йосипенко С.Т. Принципи медіації у приватноправових відносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35(1.1). С. 130–133.
12. Белінська О.В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 158–172.

REFERENCES:

1. Bitsai, A.V. (2013). Modeli mediatsii u sviti ta perspektyvy dlia Ukrainy [Models of mediation in the world and prospects for Ukraine]. *Pravo i suspilstvo – Law and Society*, 6, 85–89 [in Ukrainian].
2. Shynkar, T.I. (2016). Zarubizhnyi dosvid pravovoho zabezpechennia mediatsii ta mozhlyvist yoho vykorystannia v Ukraini [Foreign experience of legal provision of mediation and the possibility of its use in Ukraine]. *Nashe pravo – Our Law*, 2, 54–58 [in Ukrainian].
3. Ostrovska, O.A., & Finko, O.L. (2018). Mediatsiia yak alternatyvnyi sposib urehuliuвання konfliktiv ta konsal'tynhova posluha [Mediation as alternative method of conflicts management and consulting service]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and National Problems of Economics*, 21, 34–38 [in Ukrainian].
4. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi asotsiatsii mediatoriv Ukrainy [Official website of the National Association of Mediators of Ukraine]. Retrieved from: <http://namu.com.ua/ua/> [in Ukrainian].
5. Antoniuk, O.A. (2015). Mizhnarodna publiczna mediatsiia: u poshukakh maksimalnoi efektyvnosti [International Public Mediation: Seeking for Maximum Effectiveness]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Law Review of Kyiv University of Law*, 2, 348–354 [in Ukrainian].
6. Podkovenko, T., & Fihun, N. (2017). Instytut mediatsii u mekhanizmi vyrishennia pravovykh sporiv: osnovni idei ta pryntsyipy [Institute of mediation in the mechanism for solving legal disputes: main ideas and principles]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of law*, 3 (11), 36–40 [in Ukrainian].
7. Mediatsiia: efektyvne vyrishennia konfliktiv [Mediation: effective conflict resolution]. *Vinnytskyi okruzhnyi administratyvnyi sud: ofitsiinyi vebсайт – Vinnytsia Circuit Administrative Court: official website*. Retrieved from: <http://voas.gov.ua/work/med-ats-ya/med-ats-ya-efektivne-vir-shennya-konfl-kt-v/> [in Ukrainian].
8. Prytyka, Yu.D. (2010). Zmist ta klasyfikatsiia pryntsyypiv mediatsii [Content and classification of mediation principles]. *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 10, 86–92 [in Ukrainian].
9. Hren, N.M. (2016). Realizatsiia prava liudyny na spravedylyvyi sud shliakhom protsedury prysudovoi mediatsii: teoretyko-pravove doslidzhennia [Exercising the right of a person for a fair trial procedure by means of pre-trial mediation: theoretical and legal research]. *Candidate's thesis*. Lviv, 250 s. [in Ukrainian].
10. Korinnyi, S.O. (2017). Praktyka zastosuvannia mediatsii: yevropeiskyi dosvid ta ukrainski realii [Mediation practice: European experience and Ukrainian realities]. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference: *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Aktualni pytannia pravovoi teorii ta yurydychnoi praktyky» – International Scientific and Practical Conference “Current issues of legal theory and legal practice”*. (pp. 62–68). Odesa: HO «Prychornomorska fundatsiia prava» [in Ukrainian].
11. Yosypenko, S.T. (2015). Pryntsyipy mediatsii u pryvatnopravovykh vidnosynakh [The principles of mediation in private-law relations]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii «Pravo» – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 35 (1.1), 130–133 [in Ukrainian].
12. Belinska, O.V. (2011). Mediatsiia – alternatyvne vyrishennia sporiv [Mediation is an alternative dispute resolution]. *Visnyk Vyshchoi rady yustytzii – Bulletin of the High Council of Justice*, 1 (5), 158–172 [in Ukrainian].